

2023

АНАЛИЗ

на текущото състояние на
**трансграничното
сътрудничество за заетост и
предприемачество сред
младежта**

НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЯ
ЗА ЕВРОПСКИ ОБРАЗОВНИ
ПРОГРАМИ И МОБИЛНОСТ

Erasmus+

СЪДЪРЖАНИЕ

- 01 Введение
- 03 Методологичен подход
- 05 История на сътрудничеството, трансграничното сътрудничество като концепция и възможност, която имат пограничните региони
- 09 Примерът за сътрудничество между Северна Македония, Гърция и България. Резултати от интервюта, фокус групи и деск изследване
 - 09 Дълбочинни интервюта
 - 09 Северна Македония
 - 13 България
 - 19 Гърция
 - 24 Фокус
 - 24 Северна Македониях
 - 26 България
 - 31 Гърция
 - 34 Desk research
- 38 Заключение и препоръки за бъдещи действия

ВЪВЕДЕНИЕ

01

Този доклад за изследване е създаден чрез проекта "YouthDigiCoop за младежка заетост", подкрепен от програмата Erasmus+ и изпълнен от Youth Alliance от Северна Македония в партньорство с SEE in Action от Гърция и Step Forward от България.

Този документ е базиран на дейностите по проекта за събиране на подходящи данни и прозрения относно трансграничното сътрудничество между Северна Македония, Гърция и България. Основната цел на този изследователски доклад е да събере всички необходими информации за изпълнението на изследователската дейност по проекта. Две основни цели на изследването са да се определи текущото състояние на сътрудничеството в пограничния регион на трите страни, главно чрез насочване към бизнесите (предприятията), образователните институции, общините и младежките организации, както и към младежта като цяло относно текущото положение на сътрудничеството в пограничния регион. Посредством това проектът се стреми да развие платформа за сътрудничество между трите страни и да предостави повече възможности за младежите в пограничните региони на тези три държави.

Документът ще ви предостави, на вас, читателите, подробен преглед на стъпките, необходими за постигането на две цели: първо, събиране на информация за бизнесите (предприятията), образователните институции, организациите и младежките организации и техните области на дейност и възможности за сътрудничество, които ще бъдат общодостъпни на цифровата платформа на проекта. Второ, създаване на доклад за основните резултати от актуалното положение по отношение на сътрудничеството, възможностите за заетост на младежта от пограничния регион и възможностите за самозаетост на младежта.

Това беше постигнато чрез редица стъпки, изпълнени от партньорите в проекта: събиране и публикуване на данни, анализ и изготвяне на изследователски доклад.

Същността на този изследователски доклад е да предостави преглед на състоянието на трансграничното сътрудничество между Северна Македония, България и Гърция, особено през призмата на потенциалите, които остават недостатъчно използвани.

Със запомняне на положителните европейски примери от настоящето и миналото, въпросите, на които се опитваме да отговорим с този доклад, са многобройни. Първо, какъв е правният и политическият контекст за текущото състояние на сътрудничеството между държавите? Второ, какви са текущите области на сътрудничество между държавите? Трето, какво е възприятието на ключовите заинтересовани страни (организации от гражданското общество, образователни институции, бизнес сектор) относно сътрудничеството. Накрая, кои са механизмите, които могат да бъдат допълнително развити, за да се използва трансграничното сътрудничество като инструмент за облекчаване и подпомагане на мерките за предприемачество и безработица сред младежта в страните.

МЕТОДОЛОГИЧЕН ПОДХОД

02

За този доклад, екипът на проекта изготви методологичен план за събиране на два типа данни. Първо, екипът се ангажира с период на деск изследване, където бяха събрани и анализирани съответните политики и закони. Това предостави на екипа необходимия преглед по отношение на различните подходи на държавите относно сътрудничеството в по-широк смисъл на разбиране. Например, тъй като Гърция и България са част от Европейския съюз, техните граждани имат свобода на движение и по-лесен достъп до институциите и разрешенията на другата страна за пребиваване или работа. В случая с Северна Македония, законът не прави разлика откъде идват "чужденците". Освен това, екипът на проекта събра и анализира вторични данни за проекти Erasmus+ в три страни в периода между 2014 и 2022 г. и IPA проекти за трансгранично сътрудничество, които са налични за Северна Македония и България или Гърция. Въпреки това, тъй като Гърция и България са членки на Европейския съюз, тези средства от IPA са налични само в сътрудничество със Северна Македония и не между Гърция и България независимо. Гърция и България, от своя страна, имат достъп до други фондове на Европейския съюз, които са специално предназначени за държавите-членки на ЕС. Допълнително, докладът обръща по-подробно внимание на историята и политическата обстановка от близкото минало, като (възможно) важен аспект от текущите нива на сътрудничество.

Второ, екипът на проекта и определеният изследовател създадоха план за събиране на основни данни от ключови заинтересовани страни от образователни институции, организации от гражданското общество, представители на бизнеса и местни институции. Използвани бяха два вида инструменти за събиране на данни:

1. **Дълбоки интервюта** чрез анкета и
2. **Фокус групи** за организации от гражданското общество с предварително подготвен сценарий, който служеше като валидация на разказите и преживяванията.

Общо бяха проведени 5 фокус групи и общо 41 дълбоки интервюта с ключови заинтересовани страни.

Дълбоките интервюта бяха изготвени с полуструктуриран подход към интервюто, с вариация от въпроси в зависимост от гледната точка на респондентите. Общо бяха изработени 40 въпроса, като всеки респондент, в зависимост от гледната точка и опита си, отговаряше на подходящи въпроси. Всеки респондент получи най-много 24 въпроса, от които седем бяха въпроси за демографията, които бяха ключов метрик. Освен това, дълбоките интервюта бяха специално изготвени за три типа респонденти:

1. Представители на **академичния свят** и **образователни институции**
2. Представители на **бизнес сектора**;
3. Представители на **общини** от пограничния регион.

От друга страна, фокус групите бяха провеждани чрез структуриран процес със сценарий, включващ 15 отворени въпроса. Респондентите бяха информирани, че основната цел на фокус групата не е да има общо мнение и/или съгласие по всеки от въпросите, а по-скоро да има открита дискусия за техните преживявания и мнения. Основният акцент за респондентите от фокус групите включваше представители от младежки организации и друг представители на неправителствения сектор.

ИСТОРИЯ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО, ТРАНСГРАНИЧНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО КАТО КОНЦЕПЦИЯ И ВЪЗМОЖНОСТ, КОЯТО ИМАТ ПОГРАНИЧНИТЕ РЕГИОНИ

03

"Границите са белег на лицето на земята"

Ако приемем този изказ за вярен, то има много белези върху Балканския полуостров. Все пак тези белези са относително нова концепция, особено на териториите, където се намират Северна Македония, България и Гърция. През вековете всички три страни бяха част от Османската империя, нямайки граници и следователно никакво "трансгранично" сътрудничество в този смисъл. С имайки това предвид, общностите на днешната Северна Македония, България и Гърция живееха в една и съща държава, сътрудничеща в рамките на една и съща система по отношение на институциите и взаимосвързаността между общностите. Тези връзки между общностите, и особено движението на хора, са видими и днес. Например бившият кмет на Солун от 2011 г. до 2019 г. Янис Бутарис има свои корени в днешна Северна Македония (Крушево) чрез родословието на майка си. Сътрудничеството между българските и македонските общности се засилва още повече чрез подобията в езика на южнославянските общности, които и днес говорят.

След казаното по-горе "позитивни" примери, трябва да се има предвид, че по време на процеса на национално строителство всички три страни са използвали различни наративи, за да разграничат своите общности от "останалата", което е обичайна практика в региона. В този смисъл с падането на комунизма/социализма на Балканите старите и исторически рани са отворени, което предизвика политически вълнения, които продължават и до ден днешен. Основата на интересите на страните, вместо на положителните примери, отстъпи на път към поляризирана среда за сътрудничество и политика.

Въпреки че историята и антропологията на общностите и страните са важни за контекста, няма да влизаме в подробности по различните политически въпроси между страните. Освен това целта на предоставянето на въведения контекст е да предостави преглед, че поне за трите страни границите са относително нова концепция, въведена през ранните години на 20-ти век, започвайки с независимостта на всяка от страните.

В по-скорешна история, от значение за това изследване и сътрудничеството е фактът, че и Гърция, и България са пълноправни членки на Европейския съюз, докато Северна Македония е кандидат-страна за членство в Европейския съюз от 2005 г. Членството в Европейския съюз улеснява сътрудничеството, потока на стоки, търговията и движението на хора, тъй като намалява бюрократичната тежест върху гражданите, бизнеса и институциите. Това идва от съгласуването на законите, обединеното облагане с данъци и отварянето на пазара, които Европейският съюз предоставя за своите членове.

С имайки предвид границите, Северна Македония и България споделят 148 км сухоземна граница на запад от България и на запад от Северна Македония, която има три гранични прехода. Няма влакове, свързващи двете страни; въпреки това плановете за изграждане на железопътната мрежа са били приоритет за двете страни през последното десетилетие. България и Гърция споделят граница от 493 км с шест гранични прехода. Има и две влакови връзки от и към България и Гърция, които позволяват движението на товарни влакове. Гърция и Северна Македония споделят граница от 262 км с три гранични прехода. Двата от тези прехода също улесняват железопътния транспорт между пътници и товарни влакове, който предоставя връзка с пристанището на Солун.

Въпреки че не се фокусираме върху търговията между страните като такава, важно е да се отбележат цифрите зад тях, тъй като те показват развитието на страната и бизнес сътрудничеството. По тези критерии последните данни от 2021 г. показват, че Гърция изнася стоки на стойност 1,84 милиарда долара към Северна Македония, докато Северна Македония изнася стоки на стойност 289 милиона долара за Гърция. Когато става въпрос за търговията между Северна Македония и България, Северна Македония е изнесла стоки на стойност 405 милиона долара за България през 2021 г. От друга страна, България изнася стоки на стойност 629 милиона долара за Северна Македония. Най-накрая, като разгледаме данните за търговията между Гърция и България, виждаме, че Гърция изнася стоки на стойност 3,48 милиарда долара за България, докато България изнася стоки на стойност 3,55 милиарда долара за Гърция. Гледането на такива цифри ни довежда до два извода. Първо, Северна Македония е най-малката страна от трите и има най-малката икономика от трите анализирани страни, затова високите стойности на вноса и ниските нива на износа към съседните страни. Второ, членството в Европейския съюз и в единния пазар позволява по-голямо икономическо сътрудничество, особено по отношение на търговията между две държави-членки.

С всичко това предвид, сътрудничеството, поне исторически и икономически, е било важен аспект за тези три страни. Все пак, трансграничното сътрудничество е относително нова концепция, като се има предвид, че първите официални фондове, достъпни за страните-членки на Европейския съюз по отношение на развитието на трансграничното сътрудничество, са стартирали през 1990 г. Въпреки че трансграничното сътрудничество съществуваше двустранно между конкретните страни още преди старта на програмата Interreg, програмата беше първата от своя вид в по-широк смисъл на политическата гледна точка за необходимостта от развитие на трансграничен регион на континента.

От друга страна, трансграничните региони във всички три страни са сред най-бедните в Европа и Европейския съюз. Следователно възниква въпросът, каква е текущата ситуация и какви са възможностите за допълнително развитие на трансграничното сътрудничество, особено по отношение на заетостта на младежта и предприемачеството?

За този доклад ние се запознахме по-подробно с програмите за сътрудничество и специфично с трансграничните проекти, които се финансират от Европейския съюз.

За този доклад ние внимателно разгледахме програмите за сътрудничество, и по-конкретно трансграничните проекти, които се финансират от Европейския съюз. Три основни стълба за такива проекти и дейности са програмата Erasmus+, Инструмент за помощ за предприемачество (ИПП, което е от значение за Северна Македония, тъй като там се предоставят средства за трансгранични проекти), и Интеррег, който предоставя средства за пограничните региони, които вече са част от Европейския съюз.

ПРИМЕРЪТ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ, ГЪРЦИЯ И БЪЛГАРИЯ. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИНТЕРВЮТА, ФОКУС ГРУПИ И ДЕСК ИЗСЛЕДВАН

04

“Бизнесът не признава граници”

Този изказ е до известна степен вярен, ако няма реални бариери за сътрудничество. Въпреки това, от интервюта във всички страни можем да заключим, че има бариери, но границата е най-малката грижа за интервюираните хора.

В този раздел на доклада ще разгледаме по-подробно резултатите, събрани от дълбоките интервюта и фокус групите, проведени с лица от образователни институции, държавни/общински институции и представители от бизнес сектора.

Дълбочинни интервюта

Северна Македония

Участниците в дискусиата изразиха общо положителни възгледи относно регионалното сътрудничество между Северна Македония, България и Гърция. Има увеличаващ се активен обмен с Гърция, особено в области, където са обединили усилия. Българската страна беше считана за по-реактивна, въпреки че сътрудничеството с България беше отбелязано като отчасти циклично. Въпреки политическите напрежения, сътрудничеството на индивидуално ниво не се възприема като проблем, и има успешни двустранни и тристранни сътрудничества. Проекти като финтех хакатон, включващ Гърция и България, са донесли ползи, и общо взето участниците вярват, че въпреки наличието на предизвикателства, сътрудничеството постепенно се подобрява и има продължаващи усилия да се справят с общи важни въпроси.

Освен това участниците обсъдиха различни възможности за сътрудничество, включително обмен на технологии, знание и образователни възможности. Те подчертаха важността на преодоляването на страха от неизвестното и създаването на платформа за открит израз. Идентифицираха се ползите от сътрудничеството, като разширени резултати от проекти, повишаване на осведомеността, представяне на сътрудничество въпреки политическите напрежения и приемане на успешни практики от други страни. Бяха подчертани също рисковете, свързани със сътрудничеството, включително политически напрежения, езикови бариери, геополитически ситуации и влиянието на пандемията върху партньорствата. Беше изразена нуждата от общо пространство за свободен израз и сътрудничество извън политическите гледни точки, въпреки предизвикателствата и ограниченията на бюджета.

При оценката на връзките на Северна Македония с Гърция, участниците дадоха оценка по скала от един до пет, отразяваща от слаби до добри взаимоотношения. Участниците, представляващи университетите, имаха средна оценка от 3,13, като оценките варираха от 2 до 4,5. Въпреки че не бяха идентифицирани значителни проблеми в сътрудничеството, бяха обсъдени някои предразсъдъци и променящи се индивидуални възгледи. Личните преживявания можеха да повлияят на по-високи оценки. Интересно е, че бизнес секторът и общините получиха максимална оценка от 5, което демонстрира положителен поглед върху тези взаимоотношения.

Също така, оценката на връзките между България и Северна Македония даде средна оценка от 1,88. Оценките от университетите варираха от 1 до 3 и бяха предизвикани от фактори като политически напрежения и сложна комуникация. Бизнес секторът показва по-надеждна перспектива със средна оценка от 3, като причини за това бяха географската разстояние, политическата обстановка и разрушенията от пандемията.

Освен това, когато бяха попитани за институционалното сътрудничество със Северна Македония и Гърция, участниците обикновено отговаряха положително, като разкриваха история на ангажимента си за различни цели, като проекти, студентски обмен, изложби и обмяна на опит и знание. По отношение на определения персонал, отговорен за сътрудничество с двете страни, беше отчетено равномерно разпределение между тези, които потвърдиха наличието на такъв персонал, и тези, които не го имаха. Въпреки това, когато ставаше въпрос за присъствието на персонал от всяка от двете страни в институцията, повечето посочваха, че техните институции не приемат такива лица.

Сътрудничеството с юридически лица, компании, партии и университети от Северна Македония и Гърция беше подтикнато от разнообразни фактори, обхващащи множество сектори. В университетския сектор сътрудничеството включваше общи академични начинания, научни изследвания и участие в конференции. Сътрудничеството с търговски палати имаше за цел подобряване на комуникацията и мрежата, като се занимаваше с въпроси на развитие на работната сила. Подобията в социокултурните предразположения облекчаваха сътрудничеството, както и споделените менталитети и общи интереси, стимулиращи напредъка и иновативните идеи. В сектора на общините фокусът беше върху използването на общи елементи за преодоляване на предизвикателствата. Стимулите за бизнес сектора включваха представяне на езика, академично сътрудничество и разместване на студенти, подчертани от нуждата от практично сътрудничество и подвижност на проектите.

Въздействието на сътрудничеството върху бизнес сектора и университетите беше предимно положително, с участниците, отбелязващи няколко ползотворни резултата. Съвместните усилия доведоха до обучение и обмен на местни опити, често формализирани чрез подписването на меморандуми за сътрудничество. Въпреки това някои участници споменаха

определени ограничения по отношение на обхвата на проекта и общото въздействие. Например част от участието на персонала и въздействието му бяха възприети като ограничени. Също така е интересно да се отбележи, че в контекста на университетите някои студенти не възприемат Гърция като важна дестинация за програми Erasmus или следдипломни образования, което беше посочено като причина, спомагаща за ограниченото въздействие на сътрудничеството.

Освен това, много малък брой участници посочиха, че техните бизнеси изискват квалифицирани млади работници и са отворени за наемане от другите две страни. Въпреки това този настрой не беше универсално споделян. Има загриженост относно сложностите на осигуряване на работни места за местните жители, ами толкова повече за тези, които идват от други страни. Допълнително беше споменат проблемът с продължителния отток на персонала без значителен приток на нови таланти. Въпреки това, според тях, обсъжданията за внасянето на работна ръка, за да се справи с дефицита на работна сила, вече са в ход от известно време.

Освен това участниците, представляващи университетите, признаха ограниченото присъствие на студенти от България и Гърция, със съществуващи програми Erasmus и срещи, но без ефективно изпълнение. Някои участници посочиха минимални студентски обменни програми и възприемането на други места като по-привлекателни в рамките на програмата Erasmus. Стипендии за студенти от Гърция и България липсваха общо, с някои налични Erasmus стипендии, но без конкретни за тези страни. Един участник спомена президентска стипендия за следдипломни изследвания, и беше отбелязано, че стипендиите за граждани на Гърция са прекратени още преди COVID-19.

В крайна сметка, когато бяха попитани за бъдещето на сътрудничеството, участниците показваха положителни гледни точки относно бъдещето на сътрудничеството между страните, но подчертаха, че са необходими повече усилия за неговото подобряване. Преодоляването на бариерите и откритото обсъждане на чувствителни въпроси бяха считани за ключови стъпки за напредък в сътрудничеството. Предвидени са положителни перспективи за сътрудничество с Гърция, и въпреки че съществуват предизвикателства в сътрудничеството с България поради политически конфликти, има оптимизъм за подобрене. Интересно е да се отбележи, че инициативата "Отворените Балкани" беше спомената като модел, който предоставя възможности за учене от успешни практики. От друга страна, инициативата "Отворените Балкани" може да пренасочи бизнесите към тези страни, което потенциално би повлияло на сътрудничеството с Гърция и България, тъй като те не участват в инициативата, както беше споменато от един от участниците. Целта е да се осигури лесно сътрудничество и комуникация с всички съседни страни и да се възползва от възможности, включително за развитие на стартър сцената.

България

Когато беше попитана за регионалното сътрудничество между Северна Македония, България и Гърция, мнозинството от участниците споделиха гледна точка, че е предизвикателство или по-скоро "трудно". Докато някои го считаха за трудно, но ненепреодолимо, други отбелязаха, че сътрудничеството е било забележително положително с Гърция, но по-малко такова с Северна Македония. Някои участници изразиха, че ситуацията е много трудна, като причини се посочваха напрегнатите политически отношения между Северна Македония и България, както и отрицателните мнения към Северна Македония като цяло. Един участник подчерта, че сътрудничеството изглежда по-плодотворно с Гърция в сравнение със Северна Македония.

Относно възможностите за сътрудничество и бизнес, и университетски сектори се съгласяваха, че обменът на практики и опит, както и сътрудничеството в рамките на границите, са възможни опции. Мнозинството от участниците изразиха положително настроение, като потвърждаваха наличието на множество възможности. От бизнес гледна точка бяха подчертани икономическото сътрудничество и обменът на опит, заедно с потенциала в областта на културата, селското стопанство и отбраната. Подобно на това, и образователният сектор подчерта важността на сътрудничеството в рамките на границите, обмена на добри практики и програмите за мобилност. Възможности бяха посочени в области като туризъм, икономика, отбрана и културен обмен. Беше отбелязан и потенциалът за програмите Erasmus, свързани с Гърция и Северна Македония, както и обмена на студенти и преподаватели, научно-образователното сътрудничество и привличането на студенти. Допълнително, беше интересно да се види, че във всички сектори - бизнес, университет и община, всички твърдяха, че вярват, че сътрудничеството има ползи, тъй като стимулира ученето на чужд език, обмяната на сътрудничество, както и развитие, обогатяване и обмен на знания.

При обсъждане на рисковете за сътрудничество, участниците споделиха различни гледни точки. Някои изразиха неопределеност или се въздържаха да уточняват рискове, докато други посочваха потенциални рискове без подробности. Етническата конфронтация беше подчертана като риск от един участник, докато друг отбеляза, че ранното образование може да допринесе за отрицателните отношения между определени групи (македонци, които учат да ненавиждат българи/гърци). Беше подчертано значение на промяната на перспективите, за да се насърчат положителните взаимоотношения. Пренебрегването на една от страните, предизвикателствата в политиките и регулациите, както и потенциалната враждебност, бяха също споменати като рискове. Обаче някои респонденти вярваха, че няма рискове.

При обсъждане на рисковете за сътрудничество, участниците споделиха различни гледни точки. Някои изразиха неопределеност или се въздържаха да уточняват рискове, докато други посочваха потенциални рискове без подробности. Етническата конфронтация беше подчертана като риск от един участник, докато друг отбеляза, че ранното образование може да допринесе за отрицателните отношения между определени групи (македонци, които учат да ненавиждат българи/гърци). Беше подчертано значение на промяната на перспективите, за да се насърчат положителните взаимоотношения. Пренебрегването на една от страните, предизвикателствата в политиките и регулациите, както и потенциалната враждебност, бяха също споменати като рискове. Обаче някои респонденти вярваха, че няма рискове.

На скала от един до пет, където едно означава много лошо, а пет представлява много добро, участниците бяха попитани да оценят отношенията между България и Гърция и България и Северна Македония. В бизнес сектора средната оценка за отношенията България-Гърция беше 4.17, приписана на лесната сътрудничеството, личните предпочитания, липсата на проблеми и привлекателността на Гърция като дестинация. Междувременно, оценката за България-Северна Македония в същия сектор беше 2.33, отразявайки дълбоко вкоренените враждебности, различията, усетените напрежения, политическите предизвикателства и проблемите с представянето в медиите. В университетския сектор България-Гърция получи средна оценка от 3.69, като фактори като членството в ЕС, дипломатическите връзки, икономическите връзки и историческата значимост бяха споменати. Обратно, България-Северна Македония получи средна оценка от 2.58, като причини се посочваха лични преживявания, политически напрежения, националистки настроения и трудности при обмена. Общините дадоха на България-Гърция оценка от 4, ценейки споделеното членство в ЕС, докато България-Северна Македония получи оценка от 2, което показва продължаващи предизвикателства в техните отношения.

На скала от един до пет, където едно означава много лошо, а пет - много добро, участниците бяха попитани да оценят отношенията между България и Гърция, както и между България и Северна Македония. В сектора на бизнеса средната оценка за отношенията България-Гърция беше 4,17, като причини за това се посочва лесната колаборация, личните предпочитания, липсата на проблеми и атрактивността на Гърция като дестинация. В същия сектор оценката за България-Северна Македония беше 2,33, отразявайки дълбоко вкоренените вражди, различията, усещането за напрежение, политическите предизвикателства и проблемите с медийното представяне. В университетския сектор България-Гърция получи оценка от 3,69, като бяха споменати фактори като членството в ЕС, дипломатическите връзки, икономическите връзки и историческата значимост. Обратно, България-Северна Македония получи средна оценка от 2,58, като се споменават лични преживявания, политически напрежения, националистически настроения и трудности при обмена. Общините оцениха България-Гърция с 4, ценейки техните общи членства в ЕС, докато България-Северна Македония получи оценка от 2, указваща на текущи предизвикателства в техните отношения.

Освен това, в бизнес сектора почти всички участници потвърдиха наличието на персонал, отговарящ за сътрудничеството с двете страни, докато 1/4 го отрече. В университетския сектор 66,7% от участниците потвърдиха наличието на такъв персонал, 33,3% отговориха отрицателно, а някои бяха несигурни. В сектора на общините всички участници посочиха наличието на персонал, отговорен за сътрудничеството. Въпреки това, когато ставаше въпрос за персонала от други страни, техните числа бяха малки, въпреки голямото процентно съотношение на персонала, споменат в предходните отговори, отговарящ за работата по сътрудничеството. По отношение на персонала от всяка от двете страни, 18,2% от участниците в бизнес сектора казаха "да", докато

81,8% казаха "не". В сектора на образованието 21,4% съобщиха, че имат персонал от всяка от двете страни, 71,4% отговориха отрицателно, а някои бяха несигурни. Подобно и в сектора на общините, имаше потвърждение за наличие на персонал от всяка от двете страни, като един участник спомена сложен и дълъг процес.

Причините за сътрудничество с юридически лица, компании, партии и университети от Северна Македония и Гърция варират в зависимост от секторите. В бизнес сектора мотивациите включват печалба, бизнес възможности, географска близост и сътрудничество по работата. Университетският сектор акцентира върху научен обмен, практически ползи и повишаване на квалификацията чрез обмяна, конференции и съвместни проекти. Освен това настроението за братски нации допринася за сътрудничеството в университетския сектор. Общините участват в традиционни дейности за сътрудничество, често финансирани от ЕС, които включват общи събития, фестивали, обучения и форуми, насочени към подобряване на достъпността до туризъм и инфраструктурно развитие. Общото между тези сектори е стремежът към взаимна полза, икономическо развитие и подобрени отношения между съседни страни.

В и двата сектора - бизнес и университетски, мнозинството от участниците подчертаха положителните ефекти от сътрудничеството, като приходите нарастват, изграждането на отношения, развитието на бизнеса и придобиването на опит. Университетският сектор акцентира върху ценните международни преживявания и изводите, направени от изследванията. Въпреки че някои съобщиха, че няма ефект поради продължителността на проекта или специфичните програми, общото настроение остава положително. Подобно на това, в общинския сектор положителните въздействия от сътрудничеството бяха видими чрез прилагането на добри практики и положителните мнения сред засегнатите страни.

В бизнес сектора мнозинството изрази нуждата от квалифицирани млади работници и отвореност към служители от други страни. Настроението беше, че квалифицирани лица са необходими, за да функционират ефективно бизнесите, и че сътрудничеството през граница често има за цел обучението на персонала в конкретни области. От друга страна, в университетския сектор мнозинството посочиха, че техните институции не изискват квалифицирани млади работници от съседните страни. Интересно е, че въпреки сътрудничеството със съседни страни мнозинството от участниците считаха, че такова сътрудничество не допринася значително за създаването на работни места за младите хора, освен в общинския сектор.

Когато представителите на университетите бяха попитани за броя на студентите, те отговориха позитивно, като заявиха, че действително имат студенти от двете страни, или само от едната. Обхвата на студентите, които приемат, беше от 4 до "около 100". По отношение на стипендиите мнозинството от респондентите посочиха, че университетът предлага стипендии за международни студенти от Гърция и/или Северна Македония. Въпреки това в отговорите не бяха предоставени конкретни подробности относно процедурата за прием.

В последния раздел на интервюто в бизнес сектора гледанията за бъдещето на сътрудничеството варират от възприемането му като реално, положително, нормално и полезно, въпреки някои трудности, до очакването за допълнително развитие. В университетския сектор участниците предвиждат бъдеще с по-голяма обмяна, положително развитие и успешно сътрудничество, с акцент върху укрепването на процесите и насърчаването на подобрени отношения чрез приемане на студенти и повече национални проекти. В общинския сектор настроението е, че бъдещето носи потенциала за още по-добро сътрудничество. Въпреки отчасти негативните мнения за текущото състояние на сътрудничеството, съществува общ оптимизъм за по-светло и по-продуктивно съвместно бъдеще между страните.

В бизнес сектора мнозинството изразиха отрицателно мнение и посочиха, че няма общи проблеми, които могат да бъдат решени чрез сътрудничество. Въпреки това някои споменаха инфлация като потенциален проблем. В университетския сектор имаше общо чувство на песимизъм, с някои, които идентифицираха исторически проблеми, които младите хора може да не признаят. Въпреки това онези с положителни възгледи виждаха потенциал в решаването на проблеми, свързани с туризма и граничните теми, чрез дейности като посещение на културни институции и подобряване на диалога между нациите. В общинския сектор настроението беше несигурно, и мнозинството посочиха, че няма общи проблеми, които могат да бъдат решени чрез сътрудничество. В последните отговори, когато беше попитано дали младите хора могат да се възползват от такова сътрудничество, почти всеки участник изрази оптимизъм и отговори положително, като посочи, че вярва, че младите хора наистина могат да се възползват от такива усилия за сътрудничество.

Гърция

По отношение на регионалното сътрудничество между Северна Македония, България и Гърция участниците от различните сектори генерално изразиха позитивна перспектива. В университетския сектор беше споменато положително развитие, включително нормализация на отношенията с Северна Македония, задълбочаване на връзките с България в различни сфери и потенциалното влияние на политическата динамика върху сътрудничеството. Друг участник изрази обща положителна насоченост и подчерта отсъствието на проблеми в сътрудничеството с и България, и Северна Македония, както лично, така и академично. Бизнес секторът също имаше удовлетворителна гледна точка за сътрудничеството, като подчерта ползите като данъчните системи в България и обмена на опит, признавайки езиковите бариери като предизвикателство. Сътрудничеството с институции от България се отбеляза, че подобрява, докато опитът със Северна Македония беше

описан като ограничен. В сектора на общините сътрудничеството се считаше за доста добро, особено между градове и организации, участващи в програмите за териториално сътрудничество.

Ползите от сътрудничеството бяха положително признати в различните сектори. В университетския сектор участниците подчертаха съществените предимства в областта на енергетиката, бизнеса, културата и образованието, като акцентираха върху липсата на недостатъци и само положителните резултати от сътрудничеството. В бизнес сектора предимствата бяха подчертани като произтичащи от мрежови връзки и обмен на знания и експертиза. Подобно, в сектора на общините предимствата от сътрудничеството бяха признати в решаването на общи предизвикателства в приграничните региони, въпреки признаването на предизвикателствата, свързани с различните правни статуси на участващите страни.

Въпреки това бяха идентифицирани трудности в сътрудничеството по отношение на Северна Македония поради минали проблеми, засягащи политическата воля и капитализацията на споразуменията, като продължителните отрицателни перцепции влияят на приемането на споразумението. Напротив, сътрудничеството с Гърция беше гледано като генерално положително, отбелязвайки отличното сътрудничество. Сложността на сътрудничеството със Северна Македония беше отнесена на взаимосвързаната политическа воля и предизвикателствата в практическата имплементация въпреки напредъка в теорията.

На скала от един до пет, където едно представлява много лошо, а пет означава много добро, рейтингите на участниците за отношенията между Гърция и нейните съседни страни варираха в различни сектори. В университетския сектор средната оценка за отношенията между Гърция и България беше 4.75. Участниците описаха отношенията като общо добри и изразиха оптимизъм за възможно подобрене във времето, въпреки историческите предизвикателства. Някои посочиха оценка от 5, като подчертаха готовността и реалните възможности за сътрудничество. В бизнес сектора средната оценка беше 3.33, като езиковите бариери и

взаимният интерес за сътрудничество влияеха на отговорите. В сектора на общините беше дадена оценка от 5, описвайки отличното сътрудничество с институции след влизането в ЕС. По отношение на отношенията на Гърция със Северна Македония, университетският сектор даде средна оценка от 3.5, изразявайки желание за подобрене след Преспанското споразумение и подчертавайки необходимостта от политическа воля. Бизнес секторът даде оценка от 1, като означава несъществуващо сътрудничество, докато секторът на общините даде оценка от 5, като подчерта отличното сътрудничество, особено след Преспанското споразумение.

Когато бяха попитани за своето институционално сътрудничество, в отговор на въпроса за сътрудничество със Северна Македония или България, участниците от различни сектори общо изразиха положителни впечатления и текущи сътрудничества, потвърждавайки, че сътрудничат или планират да направят това. В университетския сектор респондентите подчертаха подписани споразумения с академични институции от Северна Македония, както и споразумения с България, базирани на концепции на ЕС, въпреки че обменът на студенти се отбеляза като ограничен. Освен това сътрудничеството в университетския сектор и обмените по програмата Erasmus бяха подчертани като начини за взаимодействие. Бизнес секторът потвърди сътрудничеството си чрез проекти за териториално сътрудничество и участие в програми, финансирани от ЕС, с двете страни. В сектора на общините беше отбелязано участие чрез програми за териториално сътрудничество и съвместно финансиране за решаване на споделени проблеми.

Причините за сътрудничество с юридически лица, компании, партии и университети от Северна Македония и България показваха разнообразие в различните сектори. В университетския сектор причините включваха интернационализацията на гръцките университети и концепцията Erasmus, както и общото сътрудничество. Във връзка с бизнеса и икономическото развитие участниците от различни сектори също посочиха тези причини като стимули за сътрудничество.

В университетския сектор мненията бяха разделени относно наличието на персонал, отговорен за сътрудничество с двете страни. Въпреки това в бизнес сектора и сектора на общините съществуваше единодушно съгласие, че няма такъв определен персонал. По отношение на наличието на персонал от двете страни в техните институции, мнозинството от тези, които потвърдиха наличието на такъв персонал, посочиха, че те са от България, а не от Северна Македония. В бизнес сектора и сектора на общините бяха представени единодушни отговори, указващи отсъствието на персонал от двете страни в техните институции

Общото настроение, изразено в различните сектори, е, че сътрудничеството има положителен ефект. В университетския сектор участниците отбелязват положително въздействие върху образователния процес и изразяват потенциал за допълнително сътрудничество. В бизнес сектора сътрудничеството се възприема като с положително въздействие, но някои участници също споменават липсата на работни позиции за младите хора като ограничение. В сектора на общините сътрудничеството се счита за положително, особено чрез проекти за териториално сътрудничество, които доведоха до създаването на взаимно достъпни обекти. Въпреки това причини за несътрудничество включват проблеми като липса на финансиране и непригътеност да се търси възможности извън страната.

Университетските представители потвърждават, че техните университети имат студенти от Северна Македония и България, въпреки че броят на студентите може да варира. Въпреки че има случайни студенти от Северна Македония, беше отбелязано, че повечето студенти идват от България, често участвайки в англоезикови магистърски програми. Въпреки това някои споменават, че присъствието на студенти от Северна Македония е ограничено и че не са наблюдавани много студенти от Северна Македония. Що се отнася до стипендиите за студенти от България и/или Северна Македония, общото впечатление беше, че няма конкретни стипендии или че респондентите не са осведомени за такива стипендии.

Относно бъдещето на сътрудничеството между страните, участниците изразиха положителна перспектива във всички разгледани сектори. В университетския сектор имаше очакване за нови възможности за сътрудничество и убеждение, че сътрудничеството ще се подобри, особено при участието на ЕС. Въпреки оптимизма, някои участници споменаха, че са внимателни относно възможни предизвикателства. В бизнес сектора бъдещето се възприема като много обещаващо, особено по отношение на текущото сътрудничество с България, докато се отбелязва ограничен или липсващ контакт със Северна Македония. Отбелязано е важноста на системен и методичен подход за установяване на ефективно сътрудничество. Подобно на това, в сектора на общините участниците вярват, че преодоляването на политическите пречки може да доведе до значително сътрудничество чрез взаимна дипломация, провеждана от местните власти.

Участниците от различни сектори идентифицираха общи проблеми, които биха могли да бъдат решени чрез увеличено сътрудничество между трите общества. В университетския сектор тези включваха притеснения относно изтичането на умове, безработицата (особено сред младежта), предизвикателствата във връзка с застраховането и по-широки проблеми, произтичащи от неолибералните кризи. Национализъмът, корупцията, липсата на правовата държава, екологичните проблеми, организираната престъпност и проблемите с мигрантите също бяха споменати. Беше подчертана необходимостта от подобрена трансгранична инфраструктура. Подобно на това, в бизнес сектора участниците признаха общите проблеми, произтичащи от геостратегическата позиция на балканските страни и техните по-слаби икономики спрямо северноевропейските страни. Секторът на общините подчерта общите предизвикателства, пред които са изправени пограничните общности, насърчавайки колективен подход за постигане на икономии от мащаба и осигуряване на регионална устойчивост, като се размишлява за историческия контекст, когато границите бяха различни или по-скоро несъществуващи.

Накрая, консенсусът беше, че младите хора действително могат да се възползват от такова сътрудничество между страните. По отношение на бъдещето на сътрудничеството между страните, университетският сектор изрази някои положителни намерения, докато повечето други респонденти изглеждат без конкретни планове. Бизнес секторът показва разнообразна реакция, като някои изразиха отвореност към партньорства, но без конкретни планове по настоящем. В сектора на общините бяха споменати текущи дебати и контакти, фокусирани върху създаването на общи предложения и използването на финансови инструменти за справяне с общите предизвикателства, пред които са изправени пограничните общества, като така се посочва ангажиментът за засилване на сътрудничеството.

Фокус групи

Северна Македония

В дискусия във фокус групи участниците представиха информативни гледни точки относно текущото състояние на сътрудничеството между България, Гърция и Северна Македония. Групата призна, че съществуват различни нива на сътрудничество между тези страни, като едно от тях се счита за по-изразено от другите. Те отбелязаха дисбаланс в тези съвместни усилия, но признаха наличието на възможности за участие на различни равнища.

Когато разглеждаха по-широкото сътрудничество между Македония, Гърция и България и идентифицираха основните препятствия пред такова сътрудничество, участниците описаха няколко ключови проблема. Особено се посочва възприетата езикова бариера с Гърция, докато взаимодействията с България се считат за по-гладки поради географската близост. Освен това те изразиха предизвикателства в намирането на надеждни партньори, тъй като някои преувеличават своите възможности, без да притежават

необходимите ресурси. Политическите препятствия и недоверието също бяха споменати като препятствия, както и липсата на подкрепа за изграждане на сътрудничество и практическите трудности, пред които се изправят младите хора, когато се опитват да инициират съвместни проекти.

Относно движещите сили зад изграждането на двустранно или тристранно сътрудничество и насърчаването на добросъседски отношения, участниците подчертаха значение на индивидуалните инициативи, пропагандирайки активни усилия вместо да се полага изцяло на институциите. Освен това те подчертаха ролята на активизма на младежта в напредването на тези усилия.

Когато разглеждаха въпроса за въздействието на проектите върху младежта и дали такива инициативи ползотворно въздействат върху младежта, участниците изразиха неопределеност относно пряките ползи, особено икономическите ползи. Вместо това те предложиха, че тези проекти подпомагат психофизическото развитие, което, от своя страна, играе ключова роля в по-широката икономическа подкрепа на младежта.

Като преминават към въпроса за ползите от трансграничното сътрудничество между общини, компании, образователни институции и организации на гражданското общество, участниците съсредоточиха вниманието си върху вътрешните проблеми и изразиха скептицизъм към потенциалните ползи. Техният скептицизъм произлизаше от предизвикателствата, предизвикани от неспособното правителство, което не осигурява необходимите условия, отклонявайки ги от усилията за сътрудничество, тъй като вниманието им е насочено към решаването на по-належащи местни и национални въпроси.

Участниците след това споделиха своите текущи усилия по отношение на сътрудничеството между страните, вариращи от разнообразни проекти до използване на възможности в България и Гърция. Те насърчиха независимата инициатива в откриването и използването на тези възможности и споменаха приноси към творческия сектор чрез подкрепата за различни организации, изложби и сътрудничества с училища и общини.

Най-накрая, когато обсъждаха мерките за засилване на сътрудничеството, участниците подчертаха необходимостта от адресиране на вътрешни проблеми първо, като подчертаят, че създаването на стабилна основа у дома ще отвори пътя за по-плодотворни съвместни усилия и накрая.

България

Във фокус групата, центрирана около темата за трансграничното сътрудничество между България, Гърция и Северна Македония, разнообразие от участници споделиха своите гледни точки относно текущото състояние, предизвикателства, възможности и перспективи на сътрудничеството между тези страни

Участниците се съгласиха, че съществуващото ниво на сътрудничество между тези нации стои в разрез с напредналите съвместни усилия, често виждани в западноевропейски контекст. Младите хора, служещи като мостове за комуникация и межкултурен обмен, изникнаха като фокусни точки на сътрудничеството. Въпреки това дискусиата разкри, че делимитации продължават, главно поради радикални гледни точки. Изображението на Северна Македония, както се представя в медиите, засилва напрежението, като подчертава конфликтите. Освен това участниците подчертаха, че въпреки явните напрежения, обикновените граждани обикновено възприемат по-малко триене. Тенденцията на сътрудничество се различава, когато сравняваме отношенията на България с Гърция и Северна Македония, като Гърция получава по-благоприятни мнения. Стойно е да се отбележи, че общите цели и интереси служат като свързващи елементи, но значителни препятствия, като външни политически влияния и исторически регионални травми, предизвикват сериозни трудности.

Участниците общо описаха няколко бариери пред ефективното трансгранично сътрудничество. Постоянен проблем беше липсата на инициативи и информация относно съвместните предприятия, което оставя потенциални възможности неизползвани. Икономическото сътрудничество, въпреки че присъства на примитивно равнище, се бори с недооценените исторически

препятствия. Текущата пандемия от COVID-19 допълнително увеличи уязвимостите, принуждавайки нации да приемат самостоятелност. Недостатъчната инфраструктура и склонността към самостоятелност пречат на безпроблемното функциониране на трансграничните инициативи. Освен това участниците посочиха егото и самочувствието като инхибиращи фактори, докато външните политически влияния и националистическите движения оказват влияние. Тежестта на неизлекувани исторически събития и регионални травми добавя сложност към пейзажа на сътрудничеството, усилвана от предизвикателството от недоразвитите граждански общества.

Повествованието за споделената отговорност за сътрудничество възниква последователно през дискусиите. Отговорността се разпространява на различни заинтересовани страни, включително институции, правителства, НПО-та и физически лица. Различните отношения между столиците и пограничните региони подчертават, че неравенство съществува в тази споделена отговорност. Също така беше подчертано, че корпорациите, международните организации и НПО-тата допринасят за тази многопластова отговорност. Забележително беше отсъствието на специално създадена институция, насочена конкретно към насърчаване на сътрудничеството. Въпреки това Министерството на външните работи се признава за своята роля, а участниците обърнаха внимание на инициативи като проекти Erasmus+, които играят решаваща роля в отглеждането на връзките между младежта.

Беше направен сравнителен анализ на трансграничното и общото сътрудничество в рамките на тези три нации, и участниците подчертаха няколко ключови динамики. Трансграничното сътрудничество, ограничено от ограничената икономическа и транспортна свързаност, се сблъсква със своя собствена комплект от предизвикателства. Йерархичното сътрудничество, въпреки че присъства, бледнее в сравнение с потенциала за пограничните региони, поради споделените езици и култури. Участниците

единодушно подкрепиха общите решения за решаване на неразрешени въпроси. Тази настроеност беше допълнително подкрепена от възприетите ползи от присъединяването към ЕС, което предполага вяра в потенциалните ползи от по-голямо, свързано цяло.

Голямата част от участниците считаха сътрудничеството за потенциално решение на предизвикателствата, пред които е изправена младежта. Те отбелязаха, че културният обмен може да изиграе решаваща роля в справянето с тези проблеми. Подобряването на процедурите за наемане с цел укрепване на работните възможности и запазване на мира чрез културни обменни програми бяха насърчавани като ключови начинания. Участниците подчертаха необходимостта сътрудничеството да бъде адаптирано към нуждите на младежта в приграничните райони, включително решаването на проблеми като липса на информация и културни предразсъдъци. Беше единодушно прието, че задълбочените изследвания на нуждите на младежта трябва да предоставят насоки за инициативите за сътрудничество.

Дискусиите потвърдиха единодушното съгласие, че междурегионалното сътрудничество между общини, компании, образователни институции и организации на гражданското общество е съществено полезно за младежта. Такива съвместни усилия, обхващащи проекти, стажове, събития и инициативи по програмата Erasmus+, се възприемат като начини за развитие на уменията и межкултурен обмен. Необходимостта от идентифициране на конкретни нужди на общините беше акцентирана, като същевременно проекти в пригранични области и културни взаимодействия се появиха като средства за разширяване на гледните точки и разрушаване на предразсъдъци.

Освен това участниците обсъдиха своето участие в сътрудничеството между страните и в общите усилия за сътрудничество. Колеги от гръцки офис се свързват по време на организационни празници, като се подчертава подкрепата за неформални връзки. През цялата година се провеждат общи конференции за международни стажанти и европейски конференции. Бяха подчертани съвместното разработване на учебни планове, обменът на знания и споделянето на опит между колегите. Неотдавнашен пример за това беше, че един участник написа учебник, който привлече интереса на колеги от Северна Македония поради съответствието с образователния им подход. Въпреки това бяха забелязани трудности в бизнес сътрудничеството, като една фирма се сблъска с препятствия при работата със Северна Македония поради високите разходи, правните ограничения и инфраструктурните ограничения, които влияят на цените на продуктите за крайните потребители.

Участниците споделиха своите преживявания и лични чувства относно тяхното участие в общи проекти с Гърция и Северна Македония. Един от участниците беше част от проект, финансиран от "Европа за гражданите", който го отведе до гръцко село, където забеляза някакво презрение от гръцки представители към северномакедонците поради конфликта за името. Езиковите бариери иногда предизвикваха трудности, като английският служеше като съществен мост за разбиране. Друг участник спомена положителни преживявания, помагайки на гръцки производител на мебели, облекчено от английско-българската комуникация. Езикът не беше пречка за някои, и бяха изразени положителни чувства за сътрудничеството с двете страни. Възникнаха разногласия относно очакванията и предлаганите условия на гръцките работници. Езикът не беше пречка, и от сътрудничеството, особено в проекти като Erasmus+, се изпитваха положителни чувства.

Що се отнася до мотивацията на участниците за сътрудничество, тя имаше широк спектър, включващ финансови печалби, межкултурен обмен, запазване на мира и разширяване на пазара. Съвместните проекти търсеха решения, които надхвърлят

границите. Научаването от съседите и използването на ресурси насърчаваха сътрудничеството. Междупersonностните отношения, състраданието и разширените гледни точки мотивираха другите.

Освен това участниците препоръчаха включването на общини, организирането на събития и насърчаването на положителни гледни точки. Поощряваха рекреативни и иновативни дейности. Общи културни инициативи, спорт, концерти се възприемаха като обединителни средства. Беше подчертано, че споделените дейности и визии трябва да укрепят сътрудничеството. Препоръчително беше разпознаването на политическите промени и отглеждането на търпение. Освен това се препоръчваше пропаганда за увеличаване на проектите, споделянето на информация и персонализирани дейности за младежта.

Индивидуалната агенция, културният обмен, разнообразните гледни точки, дипломатическите усилия и взаимните ползи изпъкнаха като основни стълбове за бъдещето сред участниците. Стойността на оптимизма варираше между индивидуални връзки и общи цели, засновани на междупersonностни връзки и взаимни ползи.

Освен това, когато бяха попитани какво трябва да направят за да се осигурят повече възможности за сътрудничество между младежите от страните, участниците имаха някои осъществими предложения. За да насърчат младежкото сътрудничество, заинтересованите страни трябва да предоставят подкрепа и информация. Беше препоръчително да се спре омразната реч, да се усилят комуникационните средства и да се насърчава взаимопониманието. Освен това се препоръчваше създаването на повече гранични проекти, включващи младежта. Разпространението на информация и културните проекти се считаха за ключови за разширяване на хоризонтите, което може да допринесе за по-добри възможности за сътрудничество. Допълнително, участниците препоръчаха повишаване на дейностите и създаване на общи възможности с цел засилване на участието на младежта.

Гърция

Участниците в работните групи произхождат от различни среди, което гарантира разнообразие от отговори и подходи, обхванати в дискусиите. Интересно е да се отбележи как участниците имат връзки със съседните си страни по различни причини, които могат да бъдат категоризирани като образователни и развлекателни. Участниците споделиха своите гледни точки относно връзките, които са създали с държавите във въпроса чрез различни средства като професионални и лични пътувания, участие в семинари, конференции, програми за мобилност и сътрудничество с колеги и организации. Този набор от преживявания е оформил техните гледни точки относно съществуващото сътрудничество между Северна Македония, България и Гърция.

Оценката на текущото сътрудничество между тези страни от страна на участниците разкри нюансирана картина. Докато взаимоотношенията със Северна Македония в голяма степен се считат за положителни, възникна съгласие, че потенциалът за сътрудничество може да бъде допълнително оптимизиран, особено в контекста на България и Гърция. Участниците потвърдиха наличието на здрава основа за сътрудничество, създадена в икономическите, туристическите, търговски и регионални сътрудничества, инициирани през 1980-те години. Въпреки това бе подчертана необходимостта от по-обширно ангажиране на ниво младежи и иновативни проекти, извън обхвата на съществуващите програми като Еразъм.

Участниците подчертаха, че от гледна точка на Северна Македония е демонстрирана постоянна ангажираност към сътрудничеството с Гърция чрез различни канали. Този ангажимент подчертава намерението на Северна Македония да създава смислени и продуктивни сътрудничества и че този процес трябва да бъде по-балансиран.

При обсъждането на предизвикателствата пред сътрудничеството, участниците се съсредоточиха върху няколко ключови въпроса. Барьерите в комуникацията, липсата на взаимно разбирателство, разпространението на дезинформация и влиянието на медиите са идентифицирани като основни препятствия. Тези фактори затрудняват установяването на общи основи и споделени цели в сътрудническите усилия. Освен това се обърна сериозно внимание на липсата на комуникация и разбирателство, тъй като участниците обясниха, че няма достатъчно разговори по въпроси от всички страни на засегнатите страни. В допълнение, беше повдигнат проблемът с медийната предубеденост и фактът, че участниците обикновено са по-изложени на новини, свързани с ЕС, отколкото на новини за техните съседи.

Обсъжданията допълнително разкриха множество препятствия, които пречат на увеличаването на сътрудничеството между тези нации, особено тези, засягащи младите хора. Те включват проблеми, свързани с образованието, политическите сложности на Балканите, бягството на умове, безработицата сред младежта, енергийните проблеми, гендерните неравенства, липсата на възможности и напредък, екологичните предизвикателства и проблемите с правата на човека. Забележително е, че участниците също подчертаха необходимостта от по-открит диалог по въпроси, засягащи засегнатите страни.

Когато се разглеждат участници извън официалното политическо ръководство и правителствата, отговорни за сътрудничеството, те подчертават ключовата роля на гражданското общество и НПО-тата. Те признаха, че тези органи играят решаваща роля в улесняването на сътрудничеството и насърчаването на разбирателството между нациите. Академични институции, изкуственици, общини и индивидуални усилия бяха също цитирани като съдействащи за заздравяването на тристранните отношения.

Относно опита с билатерални или тристранни проучвания, участниците предимно изразиха положителни впечатления. Този опит включваше програми Erasmus+, сътруднически семинари, конференции и партньорства с различни организации. Въпреки че някои участници посочиха положителни резултати, те също подчертаха нуждата от по-съществено участие, справяне със сложни въпроси и устойчиво влияние извън продължителността на проектите.

При предвиждане на бъдещето на сътрудничеството, участниците подчертаха географското кръстопътно местоположение на региона и значението на сътрудничеството, като отбелязаха влиянието на големите сили, чиято роля следва да бъде да обединяват региона. Освен това те предвидяха ролята на технологиите в бъдещите усилия за сътрудничество и подчертаха необходимостта да се справя с нестабилности и уязвимости, като се предприемат постепенни стъпки към подобро сътрудничество. Също така беше призната борбата, свързана с разширяването на ЕС и предизвикателствата, произтичащи от бюрокрацията.

За да засили сътрудничеството през граница, участниците препоръчаха инициативи от гражданското общество, увеличени комуникационни канали между общините, по-добри възможности от университетите и въвеждането на подкрепящи политики. Участниците също така подчертаха важността на практическото решаване на проблеми, информирано вземане на решения и улесняване на програми за мобилност и културни събития.

Относно потенциала на сътрудничеството да се справи с проблемите, пред които са изправени младите хора, участниците изразиха различни гледни точки. Някои вярваха, че сътрудничеството може да предложи решения на общи проблеми като безработица и бедност, докато други изразиха скептицизъм относно неговото потенциално въздействие върху такива предизвикателства. Ролята на сътрудничеството в справянето с разликите в заплащането по пол и насърчаването на инклузивност също беше обсъдена.

Освен това участниците обсъдиха ползите от сътрудничеството през граници в различни области като общини, компании, образователни институции и организации на гражданското общество. Те подчертаха, че такова сътрудничество може да доведе до възможности за работа, споделяне на най-добри практики, културен обмен и достъп до финансиране. Въпреки това те също признаха, че видимостта и участието може да варират в различни сектори, като гражданското общество и НПО често играят по-значителна роля в предоставянето на възможности за младите хора да се срещнат.

Desk Research

След като събрахме мненията на интервюираните и участниците в фокус групите, това ни подтикна да разгледаме отблизо проектите, реализирани чрез програмата Еразъм+ и трансграничните проекти, финансирани чрез ИПА. Анализирахме данните от тези програми, тъй като те обхващат всички три държави и позволяват сътрудничество между тях, както и между пограничните региони на всяка държава. Освен това тези фондове са единствените, които са публично достъпни за организации на младежта и висши учебни заведения, което улеснява сътрудничеството. От друга страна, екипът за изследване не успя да открие специални фондове за сътрудничество на национално равнище във всяка от трите държави.

Анализираните проекти по програма Еразъм+ са национални, така че ни предоставят по-ясна представа за общото сътрудничество и възможности за запознанство и създаване на младежки/образователни/практически мрежи. Северна Македония има най-висок процент на проекти, които включват Гърция или България (или и двете). 12,5% (23 от 184) от проектите по програма Еразъм+, при които институцията/организацията от Северна Македония е водещ партньор, включват една или и двете други държави.

Повече от половината от реализираните проекти са в областта на образованието и младежката компонента. Географски, 13 от 23 проекта са реализирани в Скопие, което показва централизиран подход за институции/организации в столицата на Северна Македония. Интересно е също така, че има по-висок процент на партньорства между Северна Македония и България, като 12 от 23 проекта включват двете страни. Само 4 проекта са Северна Македония и Гърция, а 7 от анализиранияте 23 проекта включват всички три страни. Този анализ се потвърждава и от цифрите от трансграничните проекти (ИПА), където Северна Македония реализира 38 проекта с България и "само" 9 с Гърция, с институция/организация от Северна Македония. Относно темите и областите, в които са проведени тези проекти, туризмът е най-практикуваната област на сътрудничество, и повечето проекти са реализирани в Струмица. Важно е да се отбележи, че Северна Македония има най-малко количество проекти по програма Еразъм+ от трите държави, което е разбираемо, с оглед на финансовите средства, налични за страната в сравнение с България и Гърция. Общата сума на средствата, използвани за 23 проекта по програма Еразъм+, е 1.020.961 евро. Когато става въпрос за трансграничните проекти по програма ИПА, институции от Северна Македония управляват общо 7.952.426 евро за проекти с Гърция и 10.275.523 евро с България

В България, от друга страна, анализирахме 792 проекта по програмата Еразъм+. От тези 792 проекта, 54 или 6,8% включваха Северна Македония и/или Гърция. За разлика от случая със Северна Македония и техните проекти по програмата Еразъм+, България има по-висок процент на проекти, които включват само Гърция. 34 от 54 проекта включват само Гърция, 19 включват само Северна Македония, и един проект включва всички три държави. Почти всички проекти имаха компонент младеж и мобилност като основна им насоченост. За голямата част от организациите, които водят изпълнението на такива проекти, произхождат от София (38 от 54). По отношение на българските институции/организации, които са водещи в проекти за трансгранично сътрудничество, финансирани чрез ИПА, бяха идентифицирани 38 такива проекта.

Развитието на туризма отново е най-използваната област за сътрудничество, а Благоевград има най-много проекти с общини от Северна Македония. За 54 проекта по програма Еразъм+, управлявани от български институции/младежки организации, общата сума от средства, реализирани от български институции, е 2.016.568 евро. От друга страна, българските общини и институции управляват 8.483.902 евро от проектите по програма ИПА за трансгранично сътрудничество със Северна Македония.

Що се отнася до Гърция, отбелязваме, че само три проекта от 417 включват Северна Македония или България като партньор (0,7% от всички анализирани проекти по програмата Еразъм+). По отношение на проектите за трансгранично сътрудничество, финансирани чрез ИПА, са реализирани 53 такива проекта с гръцка институция като водещ партньор. Повечето от тези институции произхождат от Солун, а темата, която беше най-често засягана, са екологични въпроси и дейности. Тъй като и Гърция, и България са част от Европейския съюз, техните проекти за трансгранично сътрудничество имат значително повече финансиране чрез програмата Интеррег на Европейския съюз, и техните проекти в голям брой превъзхождат тези, финансирани чрез ИПА (които са полезни и приложими за Северна Македония). Общо 78.044 евро са реализирани от организации от Гърция по отношение на проектите по програма Еразъм+, които включват България и/или Северна Македония. Въпреки това, когато става въпрос за проекти за трансгранично сътрудничество, финансирани чрез ИПА, гръцки институции са реализирали общо 46.839.828 евро в сътрудничество със Северна Македония.

Това ни предоставя по-ясна представа за сътрудничеството като цяло, като имаме предвид, че повечето мрежи от партньорства в програмата Еразъм+ произтичат от столиците на страните. Въпреки че има трансгранични проекти, те се концентрират върху туризма и

околната среда, вместо върху по-амбициозни начинания за развитие на пограничните райони и вероятно справяне с належащи обществени/младежки проблеми в региона. С имайки предвид, че и Гърция, и България имат достъп до други фондове на Европейския съюз, е трудно напълно изчислителни и въздействието на тези програми между двете страни. От друга страна, няма други конкретни фондове или програми, които улесняват трансграничното сътрудничество или сътрудничество като такова. Това също така показва до известна степен, че самите страни, освен вноса им във фондовете на Европейския съюз, рядко се опитват да заделят средства и да използват потенциала за справяне с проблемите на младежта чрез трансгранично сътрудничество.

С представените данни, събрани за този доклад, заключенията за настоящото състояние са многостранни. Първото и най-очевидно заключение е, че политическите въпроси оказват напрежение върху текущите възможности за сътрудничество, почти във всички изследвани категории. Това е особено видимо в случая с интервюираните в Северна Македония, цитиращи политически напрежения, общия политически климат и липсата на възможности за изграждане на сътрудничество. Един пример за това как политическите напрежения и неразбиранията могат да бъдат преодоляни е случаят с така нареченото "Преспанско споразумение" между Северна Македония и Гърция. Въпреки че някои аспекти на споразумението все още предстои да бъдат приложени, общият изглед след прекратяването на напреженията доведе до по-широко облекчаване на такива напрежения, особено в държавния и местния сектор (което също е подкрепено от резултатите от абсорбирането на средства от ИПА за трансгранично сътрудничество между Северна Македония и Гърция). Контрастът към политическите напрежения също се изразява чрез примерите на Гърция и България, които исторически могат да имат различни тълкувания на отношенията между тях, но тъй като и двете са членки на Европейския съюз, те имат платформа за фокусиране върху сътрудничеството, а не на делението. Това не означава, че политическите напрежения не могат да се появят отново, но означава, че има ясен път напред за сътрудничество и общи инициативи за настоящето и бъдещето. Освен това тези политически напрежения създават предразсъдъци в гражданите, особено чрез медиите, които са трудни за адресиране без подходящи намеси от страна на всички обществени актьори. Това също така може да пречи на бъдещето сътрудничество между страните.

Второ, можем да отбележим висока готовност и надежда за бъдещи сътрудничества и координация. Освен посочените в първото ни заключение, важно е да се подчертае позитивната атмосфера за бъдещо сътрудничество. Въпреки че настоящата атмосфера и възможности може да не са идеални за справяне със социално-икономическите проблеми в пограничните региони на всяка от държавите, има позитивна перспектива за бъдещето. По-важното е, че съществува чувство за собственост, че всички обществени фактори играят роля в допринасянето към по-добро сътрудничество. Това създава плодородна почва за бъдещи дейности, програми и инициативи от всички участници.

Трето, въпреки че съществуват определени програми за трансгранично сътрудничество и сътрудничество като цяло, отделените средства за такива програми се използват главно за дейности, които не насърчават съвместни решения на общи обществени проблеми или по-обширно сътрудничество между сами гражданите. Важно е да се отбележи взаимосвързаността между обществата, възможността да се срещат и заедно да намерят решения на регионални въпроси е ключов аспект за намаляване на ефектите от изводите на този доклад. Без възможности, пътни мрежи и връзки между гражданите бъдещето сътрудничество ще продължи да страда от текущите проблеми. Променянето на тези въпроси изисква от всички обществени актьори да намерят заедно решения, като основната задача на политическите институции е да намерят начини (и да добавят финансиране) да свържат обществата на трите страни, като така се осигури по-здрава мрежа от сътрудничество.

Четвърто, по отношение на предприемачеството и заетостта на младите хора (или високата безработица сред младежта, от която страдат всички три страни), все още има пропуски в сътрудничеството от страна на бизнеса, които рядко се опитват и използват потенциала на биването си в трансграничен регион (било чрез използване на работната сила една на друга или намиране на общи бизнес предприятия). Когато става въпрос за образователни институции, сътрудничеството все още е на досущ рудиментарно

равнище. Въпреки че повечето от тях виждат потенциала за обмен на знание и съвместен растеж на познанията, рядко има възможности за съвместни програми или обмен, като се цитират езикови бариери и/или липса на интерес. Въпреки това потенциалът за по-дълбоко сътрудничество съществува и трябва да бъде използван от трите страни, особено за изграждане на по-широки образователни мрежи, не само чрез висше образование. И накрая, въпреки че общините съобщават за положително състояние на сътрудничеството, такова положително състояние трябва да се изгражда още повече, особено с акцент върху въпросите, свързани с младежта, пред които са изправени трансграничните общини.

И накрая, гледайки текущото състояние на сътрудничеството и трансграничното сътрудничество между трите страни, има необходимост от правилно включване на въпросите, свързани с младежта, с които страните се сблъскват общо. С този доклад показахме, че въпреки ограничените средства има необходимост от интегриране на проблемите, пред които се изправят младите хора в трансграничните региони, в конкретни програми, които могат да ползват от трансграничното сътрудничество (чрез съвместно намиране на решения на проблеми).

Препоръки, базирани на изводите от този доклад:

1. Има нужда от укрепване и осъществяване на текущата положителна атмосфера за сътрудничество и трансгранично сътрудничество между трите страни. Това означава, че трите страни трябва допълнително да отделят и създават платформи за сътрудничество между обществата, особено младите хора. В момента повечето от сътрудничеството и трансграничното сътрудничество се финансират единствено чрез европейските фондове.

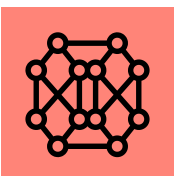
2. Създаване на тристранна или двустранна стратегия и програма с конкретни цели за насърчаване на сътрудничеството в интерес на младежта. Тази стратегия и програма, с ясно определени средства, трябва да служат като основа за насърчаване на сътрудничество и мрежи от страна на заинтересованите неправителствени актьори между всички три страни.

3. По-широко използване на съществуващите програми за младежко сътрудничество, като например Еразъм+ и създаване на мрежи на гражданското общество със специфичен фокус върху въпросите, свързани с младежта. Това може да включва допълнително съфинансиране на такива проекти и подкрепа от местни и държавни актьори, с основната цел да се обедини младежта, но и да се изградят по-здрави мрежи между неправителствени институции.

4. Политическите актьори трябва да се въздържат от създаването на поляризиращи атмосфери между обществата и да се доверяват на добросъседските отношения като начин за гледане напред и изграждане на сътрудничество и възможности за трансгранично сътрудничество за младежта. С нашия доклад показахме, че политическите напрежения не само намаляват желанието за сътрудничество, но и вредят на възможното бъдещо сътрудничество поради предразсъдъците, създадени чрез тези ситуации. По-скоро отколкото да гледат назад, политическите актьори трябва да гледат към текущата ситуация и да използват потенциала за решаване на общите проблеми, пред които са изправени младите хора във всички три страни.

5. Образователните институции, бизнесите и организациите на гражданското общество (младежки организации) трябва да създадат общи платформи и мрежи за застъпничество за сътрудничество между трите страни и да използват положителния поглед за бъдещето сътрудничество между всички проучени респонденти.

DigiCoop —